

Förstatligande

– Ingen quickfix för skolan

Lisa Rönnbäck

SEPTEMBER 2011

TIMBRO

© Författaren och Timbro 2011

ISBN 91-7566-835-2

www.timbro.se

info@timbro.se

Innehåll

Förord.....	3
Sammanfattning	5
Inledning	6
1 Bakgrunden till kommunaliseringen.....	8
2 Argument som används för ett återförstatligande av skolan	9
2.1 Decentraliseringen som orsak till de sjunkande resultaten.....	9
2.2 Resursfördelningen.....	10
2.3 Likvärdigheten	12
2.4 Läraryrkets status.....	14
3 Framgångsfaktorer som leder till bättre resultat	15
3.1 Strukturella framgångsfaktorer.....	15
3.3 Den enskilda lärarens betydelse.....	19
4 Avslutande diskussion	21
Referenser	25

Förord

För några år sedan modererade jag en debatt om att halvera antalet utbildningsplatser för att dubblera kvaliteten på lärarutbildningen. Lärarstudenterna, som arrangerade seminariet, var djupt bekymrade över den bristen kvaliteten på deras utbildningar. En kvalitetsbrist som sedan följde med dem ut i arbetslivet. Inte nog med att de inte fick en tillräckligt bra utbildning, deras framtida yrke värderas sedan lågt på arbetsmarknaden.

En av paneldeltagarna var emot en sådan förändring av utbildningsplatserna. Hon motiverade detta med att för många som bodde i Skutskär var det ett hinder för deras studier att åka till Uppsala (det är knappt nio mil). För många var det i stället en stor möjlighet att det fanns en lärarutbildning på Högskolan i Gävle (drygt 2 mil).

En kvinna i publiken räckte upp handen. Hon berättade om hur både blivande jurister och läkare åker land och rike runt, och ibland utanför landets gränser, för att få den eftertraktade utbildning de drömmer om. Det är tufft att komma in på de attraktiva utbildningarna men vill man verkligen något så kämpar man för att nå sitt mål. Om de framtida lärarna inte ens ids åka sju mil extra för att läsa till lärare – är det då verkligen de lärarna vi vill ha? Är det de mest motiverade personerna som utbildar sig till detta viktiga arbete?

Hennes kommentar har bitit sig fast. För hon hade helt rätt. Under min egen utbildning hörde jag många gånger studenter säga att "de alltid kunde bli lärare". Det sågs som sista utvägen om man inte kunde komma på något annat användningsområde för sina kurser. Så inte nog med att lärarutbildningen lider av stora brister – många av de som läser den är inte särskilt sugna på att vara där. Inte tillräckligt för att flytta i alla fall.

Mycket handlar det om läraryrkets status. Kommunaliseringen har pekats ut som en stor bov till att statusen, som tidigare var relativt god, sjönk. Hur höjer man ett yrkes status rent praktiskt? Finns lösningen att finna i huvudmannaskapet?

Lisa Rönnbäck, Sv/SO-lärare med 13 års erfarenhet från både kommunala skolor och friskolor, undersöker i den här rapporten huvudmannaskapets roll för skolans framgångsfaktorer. Diskussionen är viktig - kompetenta, respekterade och högt värderade lärare med djupa ämneskunskaper, kärlek till sina elever och vilja att lära ut med engagemang, är nämligen nyckeln för ett lands fortsatta utveckling.

Eva Cooper, ansvarig för Timbros välfärdsprogram

Sammanfattning

För cirka 20 år sedan kommunaliserades den svenska skolan efter att tidigare varit under statlig styrning. Under våren 2011 har frågan om ett återförstatligande debatterats, då den svenska skolans minskade likvärdighet, ojämna resursfördelning och läraryrkets minskande status diskuterats. Särskilt Folkpartiet och Lärarnas Riksförbund har pläderat för ett återförstatligande som lösningen på dessa problem. De studier som hittills gjorts, kan dock inte härleda alla dessa påstådda missförhållanden till kommunaliseringen, utan visar till exempel på att storleken på resurserna inte spelar någon roll vad gäller elevers resultat. Det handlar istället om hur man använder de tilldelade resurserna. Dåliga resultat beror inte heller på vilken familjebakgrund en elev har, klasstorlek eller lärartäthet, utan på vilken metodisk kompetens läraren har. En annan avgörande faktor är att både föräldrar och lärare har höga förväntningar på varje enskild elev.

I Sverige har läroplaner och lärarutbildning genomgått stora förändringar de senaste 20 åren. Från en ämnesspecialiserad lärarutbildning till en mer övergripande, där lärare som ska undervisa de yngre årskurserna kan ha genomgått en utbildning utan några kurser i läs- och skrivutveckling. I Finland som har bland de högsta resultaten i internationella studier, är lärarutbildningen mycket specialiserad och innehåller många obligatoriska metodikkurser. Finlands elever påvisar även en mycket liten skillnad i resultat mellan skolor.

Finland har en kommunalt styrd skola och det är vad framgångsrika skolsystem ofta kännetecknas av, ett lokalt ansvar där alla parter är insatta i och jobbar efter samma tydliga mål. Fungerar inte skolor eller är resultaten väldigt dåliga, kan skolan läggas ned eller förvaltas av staten. Andra framgångsfaktorer är exempelvis att lärarna är metodiskt skickliga och använder vetenskapligt belagda undervisningsmetoder som hela tiden utvärderas och diskuteras.

Den här rapporten visar på en del av de studier som hittills undersökt svensk skola efter kommunaliseringen och några som studerat framgångsrika skolsystem. Att återförstatliga den svenska skolan, skulle inte automatiskt leda till bättre resultat. De förändringar som nu genomförs, till exempel ny skollag, läroplan och lärarutbildning är alla steg i rätt riktning om man ser till de strukturella framgångsfaktorerna. Det statliga Vetenskapsrådet, som idag ansvarar för att tvärvetenskaplig forskning kommer samhället till godo, kunde vara den institution som tillgodoser skolornas behov av fortbildning ibland annat metodik. Svenska lärare måste få utbildning i hur de ska undervisa, det är den enskilt viktigaste insatsen för svensk skola. Om en lärare behärskar en uppsättning vetenskapligt belagda undervisningsmetoder, kan de ha höga förväntningar på eleverna, eftersom de själva är trygga i att kunna få eleverna att uppfylla dem. Utan säkerheten från kunskapen om metoder, kan istället läraren skuldbelägga eleven, det blir den enskilda elevens fel att den inte lär sig. Detta synsätt är förödande, både för individen och samhället

Inledning

Skolan har under våren 2011 diskuterats och debatterats flitigt i media, på nätet och runt om i samhället. Till exempel väckte en artikelserie om skolan i Dagens Nyheter av Maciej Zaremba enorm uppmärksamhet runt om i landet. Utbildningsminister Jan Björklund väckte debatt genom sitt uttalande om "kateder-undervisning" och lärarnas låga status har diskuterats i många sammanhang. Sveriges dalande kunskapsresultat ibland annat den internationella Pisa-undersökningen har också väckt frågor om varför svensk skola har blivit sämre resultatmässigt. Parollen "en likvärdig skola" känns allt längre från verkligheten menar många.

Sverige har under särskilt de senaste 20 åren genomgått en rad stora samhällsförändringar, bland annat finansiella kriser, invandring, friskolereform, nya läroplaner och lärarutbildningar. Under denna tid har även skolans styrning förändrats från att ha styrts av staten till att bli kommunalt styrd. Denna förändring som framförallt gällde lärarna i skolan, har den senaste tiden debatterats flitigt. De som fram till nu särskilt drivit frågan om att skolan återigen bör förstatligas, är Folkpartiet och Lärarnas Riksförbund, LR. Just LR visade i juli i år på en undersökning som de genomfört bland den svenska befolkningen, vilken visar att 56 procent av svenskarna vill återförstatliga skolan.¹

Läraryrket och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) som pläderar för en fortsatt kommunalstyrning, visar på sin sida på en undersökning bland cirka 800 av Läraryrketets medlemmar, att knappt 1 procent av de tillfrågade anser att ett återförstatligande skulle leda till bättre resultat i skolan.²

Argumenten för ett återförstatligande handlar ofta om att kommunaliseringen har gjort skolan mindre likvärdig, resursfördelningen har blivit mer orättvis och lärarnas status har sjunkit, vilket alltså skulle korrigeras om staten återtog det finansiella ansvaret och styrningen av skolan. Argumenten för en fortsatt kommunal styrning handlar bland annat om att staten ansågs rigid i sin ledning och att skolan också före kommunaliseringen, kritiserades för orättvis resursfördelning. Andra statliga institutioner som exempelvis Försäkringskassan eller Polisen, får även de utstå mycket kritik. Om skolan skulle återförstatligas, skulle det inte garantera att resultaten skulle bli bättre.

Vid sidan om denna debatt förs även en diskussion om vad som gör skolan framgångsrik. Varför lyckas elever i vissa länder bättre än andra och varför lyckas vissa kommuner och skolor i

---

¹ Lärarnas Riksförbund (2011).

² Läraryrketet & SKL (2010).

Sverige bättre än andra? Flera internationella och nationella studier har tagit fram det som kallas framgångsfaktorer för skolor och skolsystem.

Riksdagen har beslutat att utreda de effekter som de senaste 20 årens reformer i skolan har lett till, bland annat då kommunaliseringen. Den här rapporten syftar till att lyfta fram några av argumenten för ett återförstatligande och se på forskningen om den kan påvisa att kommunaliseringen är den direkta orsaken till vissa påstådda missförhållanden. Vidare lyfter rapporten fram några av de vetenskapligt baserade framgångsfaktorer för skolsystem som tagits fram och diskuterar frågan om dessa är beroende av en statlig eller kommunal styrning och hur man kan gå tillväga för att göra alla Sveriges skolor framgångsrika.

1 Bakgrunden till kommunaliseringen

Kommunaliseringen av skolan var en del av den omfattande omorganisation av den offentliga sektorn som genomfördes i Sverige under 1980-talet. De ekonomiska frågorna hade fått större inflytande i den ledande socialdemokratin och en effektivisering av den offentliga sektorn, var en av de dominerande frågorna i debatten. Att välfärdsstaten Sverige hade byråkratiserats, kritiserades från olika politiska läger. Denna byråkrati sågs som stelbent och istället framställdes krav på att decentralisera styrningen av den offentliga sektorn, till det lokala planet. En allmän ekonomisk nedgång krävde även en mer medveten ekonomisk politik för att förvalta den välfärd som hade byggts upp. Kommunaliseringen av skolan, var en del i denna förvandling av välfärdsstaten Sverige.³

Skolan var även den verksamhet som fick mest uppmärksamhet när den skulle genomgå denna decentralisering, från statlig till kommunal styrning. Andra förändringar i samhällsapparaten fick inte alls något vidare genomslag vare sig i politisk debatt, eller i den allmänna opinionen. Skolans kommunalisering debatterades däremot flitigt både i riksdagen och runt om i landet, lärare strejkade och tonläget var stundtals högt i debatten.⁴ Lärare hade även gått ut i strejk tidigare under den statliga styrningen av skolan på både 1960- och 1970-talen då de bland annat hade varit missnöjda med statens finansiering av skolan och avtal med lärarna.

De problem som skolan på 1980-talet ansågs ha, kan till stora delar liknas vid dem som diskuteras i dagens skoldebatt. Man pekade bland annat på dåliga kunskapsresultat hos eleverna, bristande stödåtgärder för elever i behov av särskilt stöd och dåligt anpassad undervisning utifrån förändringar i samhället. Man pekade även på en ökande oordning i klassrummen och brist på individuell lönesättning för lärarna.

Den statligt styrda skolan ansågs vara stel och byråkratisk med brist på förståelse för de lokala och individuella behoven hos enskilda skolor och elever. Detta bidrog till en bristande likvärdig utbildning för Sveriges elever och en orättvis resursfördelning, utifrån de enskilda skolornas behov.⁵ Argumenten som hördes i riksdagen, i propositioner och motioner, vilka förespråkade en övergång till en kommunalt styrd skola, handlade bland annat om effektivare resursfördelning och administration, ökad behovsanpassning, en friare roll för lärarna och en säkerställd nationell likvärdig utbildning.⁶ Samma argument hördes även från de som motsatte sig kommunaliseringen.

---

³ Ringarp (2011).

⁴ Stenlås (2011).

⁵ Sveriges Kommuner och Landsting (2011).

⁶ Gustafsson & Helmersson (2008).

Risken för just bristen på en likvärdig utbildning för landets elever, sågs som överhängande och många ifrågasatte kommunernas lämplighet som huvudmän för skolan.⁷

2 Argument som används för ett återförstatligande av skolan

2.1 Decentraliseringen som orsak till de sjunkande resultaten

Det har slagits fast i ett flertal undersökningar som exempelvis PISA och TIMSS att svenska elever presterar sämre i bland annat matematik och läsförståelse. Det finns ännu inte många studier som direkt undersökt effekten av decentraliseringen på elevernas kunskapsresultat de senaste 20 åren. Skolverkets egna undersökningar visar även på begränsade möjligheter att dra några säkra slutsatser om vad decentraliseringen i sig egentligen medfört för resultaten i skolan. Vissa studier finns dock som undersökt aspekter av decentraliseringen, till exempel resursfördelningen i kommunerna (se nedan).

Skolverket pekar på fyra större förändringsområden som de menar har påverkat resultaten i svensk skola de senaste 20 åren. Dessa är segregering, decentralisering, differentiering och individualisering. Med differentiering anses särskiljande lösningar i den konkreta undervisningen, där man till exempel delar in eleverna i olika grupper utifrån kunskapsnivå. Individualisering avser den form av undervisning där eleven själv får ta stort ansvar för sin inläring och läraren intar en mer handledande roll, istället för direkt undervisande. Dessa fyra förändringsområden menar Skolverket bidrar till de sjunkande kunskapsresultaten, både var för sig och genom att förstärka varandra.⁸

Dessa slutsatser har fått kritik. Statsvetarna Mikael Gilljam och Mikael Persson pekar på Skolverkets egna formuleringar i rapporten, att det inte finns nog med forskningsbelagda studier eller likartade metoder, som gör att det går att dra några säkra slutsatser i ämnet. Rimliga antaganden är inte säkerställda fakta menar statsvetarna. Gilljam och Persson lyfter istället fram en annan betydelsefull faktor för resultaten som Skolverket skriver om i sin rapport, men inte lyfter fram som avgörande, nämligen den enskilda lärarens kompetens.⁹ (Denna faktors betydelse redogörs för i senare avsnitt.)

---

⁷ Leijonborg (2011).

⁸ Skolverket (2009).

⁹ Gilljam & Persson (2010).

Sociologerna Anders Böhlmark och Helena Holmlund visar i sin omfattande undersökning på att decentraliseringen inte medfört specifika kvalitetsskillnader som påverkat elevernas resultat nämnvärt. De menar att hade decentraliseringen varit orsaken till de allt sämre resultaten i de stora internationella undersökningarna som PISA och TIMMS, skulle det ha visat sig en större spridning i resultat kommuner emellan, men så är inte fallet. Det är då heller inte rimligt att anta att alla kommuner i så fall skulle vara lika dåliga på att driva skolor, utan då är det snarare de delar som ännu är centralt styrda, som lärarutbildningen och läroplanen, som är orsakerna, menar Böhlmark och Holmlund.¹⁰

2.2 Resursfördelningen

Resursfördelningen är alltså en av de större förändringar i skolan som Skolverket lyfter fram som avgörande för elevernas sjunkande resultat. Ett av argumenten för en decentralisering var att kommunaliseringen av skolan skulle medföra att resursfördelningen skulle bli effektivare och mer behovsrelaterat. Resurserna skulle inte fördelas lika överallt, utan utifrån elevernas individuella behov. Allt sett utifrån vad som behövdes för att alla elever skulle nå de uppsatta målen i läroplanen.¹¹

Med resursfördelning i skolan, brukar man framförallt mena kostnad per elev och år samt lärartäthet, det vill säga andelen lärare per 100 elever. Skillnaden i kostnad per elev varierar mellan kommuner. Läsåret 2006/2007 varierade kostnaden per elev mellan 60 000 kr/elev i den kommun som hade lägst kostnad till 108 000 kr/elev i den kommun med högst kostnad.

Vad gäller lärartätheten har den legat på 8–10 lärare per 100 elever sedan 1995. Det finns även här lokala skillnader från 5–16 lärare per 100 elever.¹²

Det finns dock inga direkta klarlagda samband mellan resurser och resultat. Skolor och kommuner som har en lägre kostnad per elev eller en lägre lärartäthet, kan ha bättre resultat bland sina elever än de som har högre kostnader per elev och fler lärare. Allt handlar om hur man använder sig av resurserna.¹³ Lärartätheten har dock vetenskapligt visat sig vara viktigare för yngre barn och kan i lägre årskurser ha större betydelse för resultaten.¹⁴

---

¹⁰ Böhlmark & Holmlund (2011).

¹¹ Avser Lpo 94.

¹² Skolverket (2009b).

¹³ Fölster, Morin & Renstig (2009).

¹⁴ Lärarförbundet (2010).

Sveriges satsar totalt cirka 6,3 procent av BNP på skolan. Genomsnittet för OECD-länder är 5,7 procent. Bara sex andra OECD-länder satsar mer pengar på skolan än vad Sverige gör.¹⁵ I exempelvis Finland med toppresultat i PISA, som också har en kommunalt styrd skola, kostar grundskolan betydligt mindre per elev, än vad den gör i Sverige.¹⁶

Det råder dock delade meningar om vad resurserna används till i kommunerna och skolorna. Efter kommunaliseringen förfogade kommunerna själva över de resurser de blivit tilldelade och en stor del av pengarna bestämmer varje skolas rektor över. Sveriges Kommuner och Landsting framhåller att pengarna går till direkta kostnader för skolorna, som lärarlöner, skolskjutsar och skolmat.¹⁷ Lärarnas Riksförbund menar däremot att en alltför stor del av resurserna går till administration och utgifter som inte direkt har med lärarnas undervisning att göra. Denna post menar de, ligger för Sveriges del, långt under genomsnittet bland OECD-länderna.¹⁸

Johan Kreicbergs visar även i en rapport, att det är antalet administrativa tjänstemän i den offentliga sektorn som ökat i kommunerna när staten ökat anslagen för exempelvis skolan. Dessa resurser har därför inte gått till att öka lärartätheten eller till undervisningskostnader, utan till den allt större administrativa förvaltningen.¹⁹

Lärarnas Riksförbund lyfter fram undersökningar som anses visa att kommunaliseringens effekter på skolornas resursanvändning har haft en negativ påverkan på elevernas resultat.²⁰ Samtidigt hänvisar de och Skolverket till en undersökning som visar att variationen mellan kommunernas användning av de totala resurserna och i lärartäthet, har minskat sedan kommunaliseringen.²¹

Kritik mot hur resurserna användes i skolorna förekom även då skolan stod under statligt styre. Den då befintliga Skolöverstyrelsen och flertalet länsskolenämnder, fick utstå omfattande kritik från Riksrevisionen. Denna visade på brister ibland annat utvärdering och uppföljning av resursanvändningen, samt dåliga kunskaper om hur verksamheten i skolorna genomförs.²²

---

¹⁵ Sveriges Kommuner och Landsting (2010).

¹⁶ Fölster, Morin & Renstig (2009).

¹⁷ Sveriges Kommuner och Landsting (2010).

¹⁸ Lärarnas Riksförbund (2010).

¹⁹ Kreicbergs (2009).

²⁰ Gustafsson & Myrberg (2002).

²¹ Ahlin & Mörk (2005).

²² Hjorth (2006).

Före kommunaliseringen ansvarade staten för lärarnas löner, medan kommunerna då som nu, ansvarade för kostnaderna för bland annat skolskjutsar, skolmat, hälsovård, lokaler, fritidshem och förskola.²³

2.3 Likvärdigheten

Begreppet likvärdighet har funnits med i den svenska skolpolitiken sedan lång tid tillbaka, utan att för den skull haft en vedertagen definition. Sedan kommunaliseringen har begreppets betydelse gått från att innebära lika tillgång till utbildning, till att betyda lika möjligheter till utbildning för alla. Med detta menas att alla oavsett exempelvis kön, etnicitet eller social bakgrund, med eventuell hjälp av olika former av kompensation, ska kunna maximera sin kunskapsutveckling. En elevs så kallade bakgrundsfaktorer ska ej vara hämmande för kunskapsutvecklingen.²⁴ Lärarnas Riksförbund betonar även vikten av att se på likvärdighet som något som inte är synonymt med en likadan utbildning oavsett skola, utan att utbildning just ska ge likvärdiga förutsättningar att nå målen i läroplanen. Man ska därför titta på både resurserna till skolan och elevernas prestationer i nationella prov och betyg, när det gäller att mäta likvärdigheten.²⁵ Vad gäller just likvärdigheten i betygsättning mellan olika skolor de senaste 20 åren, visar undersökningar som Skolverket har genomfört, att denna brustit avsevärt.²⁶

Skolverket konstaterar att betydelsen av elevens socioekonomiska bakgrund, eller migrationsbakgrund, inte har fått en ökad betydelse för att förklara skillnaderna. Det är istället skillnaden mellan de enskilda skolorna som ökat, det vill säga det har blivit av större betydelse vilken skola en elev går på, för att man ska kunna förklara dess förväntade skolprestation.²⁷

Böhlmark och Holmlund, har också fått liknande resultat i sina undersökningar. De visar även på att boendekommunens betydelse för likvärdigheten inte ökat nämnvärt, utan framhåller betydelsen av familjebakgrundens betydelse för vilken skola eleven går i som en orsak. Familjebakgrundens betydelse för elevens studieprestation har alltså inte ökat, detta kan ha med utbyggnaden av förskolan att göra, som har visat sig vara ett effektivt sätt att minska familjebakgrundens betydelse för barnets fortsatta skolgång. Denna bakgrund har dock betydelse för vilken skola eleven går i.²⁸

---

²³ Lärarförbundet (2010).

²⁴ Böhlmark & Holmlund (2011).

²⁵ Lärarnas Riksförbund (2010).

²⁶ Skolverket (2009a).

²⁷ Skolverket (2006).

²⁸ Böhlmark & Holmlund (2011).

Detta menar också utbildningsforskaren John Hattie som har studerat ett omfattande material (cirka 50 000 olika undersökningar om skolan, rörande 80 miljoner elever) och påpekar vikten av att föräldrarna till eleverna har höga förväntningar på sina barn. Detta är viktigare för elevernas resultat än vilken familjebakgrund eleven har.²⁹

Den nya skollagen som började gälla den 1 juli i år, betonar i flera paragrafer just vikten av en likvärdig utbildning.

Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av bestämmelser i denna lag.³⁰

Skollagen framhåller varje enskild skolas kompensatoriska uppdrag, där varje elev som behöver stöd har laglig rätt till detta. I den förra skollagen uttrycktes detta som en bestämmelse, nu är det en lag. Varje lärare är dessutom skyldig att anmäla till rektorn på skolan om en elev riskerar att inte nå målen i ett ämne.

För eleverna i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska det finnas elevhälsa. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas.

För medicinska, psykologiska och psykosociala insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator. Vidare ska det finnas tillgång till personal med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses.³¹

Följer inte kommunerna och de enskilda skolorna skollagen, kan den statliga Skolinspektionen som agerar tillsynsmyndighet, utfärda sanktioner som gäller alla huvudmän, det vill säga kommuner och fristående skolor. Sanktionerna kan utgöras av anmärkning, föreläggande och vite. Vid grövre överträdelser kan även återkallelse av godkännande till verksamhet eller rätten till bidrag, återtas av Skolinspektionen.³²

---

²⁹ Hattie (2009).

³⁰ Skollagen 2010:800, kap 1, §8.

³¹ Skollagen 2010:800, kap 2, §25.

³² Ibid 2010:800, kap 26.

2.4 Läraryrkets status

De faktorer som ger ett yrke status, menar bland andra sociologen Ylva Ulfsson, är att yrket ger hög lön, karriärmöjligheter, är fritt och självständigt, samt att det kräver stor skicklighet. I hennes doktorsavhandling hamnar gymnasielärare på plats 44 av 100 i en rangordning av yrkens status. Grundskollärare placerar sig på plats 52. De yrken som har högst status i undersökningen är ambassadör, läkare och domare. Lägst har städerska, gatuköksbiträde och diskare. Statliga yrken som till exempel officer och polis finns på plats 28 respektive 34.³³

Undersökningen visar även på att många människor anser att yrken som grundskollärare borde ha en högre status. Yrken som ansågs vara till nytta för samhället, borde ha högre status än vad de egentligen har.³⁴

Den låga status läraryrket har visar sig även i en studie som visar vilken sorts yrken ungdomar vill söka i framtiden. Arbeten inom undervisningsområdet, har en låg andel intresserade, andelen killar som kan tänka sig att söka sig till detta yrkesområde är särskilt låg.³⁵

Lärare och lärarstudenters syn på sitt yrkesvals status, visar även det att de själva i hög grad anser att lärare är ett yrke med låg status. Hög status till ett yrke ger faktorer som hög lön, kräver stor skicklighet, är mycket ansvarsfullt, kräver hög moral och är till hjälp för andra. Studien visar även på att lärare och lärarstudenter själva ser följande insatser som viktiga för att läraryrket ska få högre status. Högre lön, en skärpning av lärarutbildningen och lärarlegitimation.³⁶

Samma statushöjande åtgärder visar en annan studie bland lärare. Högre lön är den faktor som överlägset flest anser vara den viktigaste, 65 procent av lärarna. Sedan följer lärarlegitimation 8 procent och utbildningens kvalitet 8 procent. I denna undersökning finns även skolpolitik och återförstatligande med som statushöjande åtgärd. 5 procent av lärarna anser att det är en viktig statushöjande åtgärd.³⁷

Att lärare skulle ha högre lön som statligt anställda, visar Lärarförbundet i en rapport att så inte

---

³³ Ulfsson (2006), sid 74.

³⁴ Ibid.

³⁵ Olin (2006).

³⁶ Cole & Ekström (2010).

³⁷ Johnsson & Saastamoinen (2011).

är fallet i nuläget. Nuvarande statligt anställda lärare, som på Statens institutionsstyrelse och på den Specialpedagogiska skolmyndigheten, har i de flesta fall lägre löner än de i kommunalt styrda skolor.³⁸

3 Framgångsfaktorer som leder till bättre resultat

3.1 Strukturella framgångsfaktorer

De senaste åren har en rad olika omfattande studier genomförts som undersökt vad det är som utmärker en framgångsrik skola och hur ett lands skolsystem fungerar, som har skolor med bra resultat, som exempelvis Finland och Sydkorea. Konsultföretaget McKinsey & Co har genomfört omfattande studier i ämnet och de har både koncentrerat sig på hur länder med mycket låga resultat ska förbättras, samt hur relativt bra skolsystem ska kunna bli ännu bättre.

Det viktigaste inslaget i ett framgångsrikt skolsystem är att fokus ligger på hur eleverna lär sig det de ska. Debatten och diskussionen handlar i alla led om vad som händer i klassrummet och hur detta ska förbättras, så att fler elever kan lära sig mer. Undervisningsmetoder, didaktik och metodik, är det centrala. Det är det som är avgörande för hur resultaten sedan faller ut. De styrande är ansvariga för att skapa förutsättningar för att metoderna ska kunna utvecklas, vilket kan handla om att förändra läroplaner, läsårstider och skolledning.

Allmänna framgångsfaktorer som gäller för alla länder oavsett resultatnivå, är bland annat att förbättra lärarnas undervisning och rektorernas ledarskap, ha en genomarbetad bedömning av eleverna, välfungerande datasystem, implementering av styrdokument, utveckling av läroplaner samt förbättrade villkor och karriärmöjligheter för lärare och skolledare.

Genomförs förändringar ska dessa drivas och underhållas av samma framgångsrika administration som startat reformerna. De framgångsrika politiska strategierna har stannat i genomsnitt sju år på sin post.

Mc Kinsey betonar även vikten att skilja på utvecklingen mellan insatserna för skolsystem som fungerar bra respektive dåligt. I skolsystem som har mycket dåliga resultat krävs direkta insatser i skolorna med konkreta instruktioner till lärarna och rektorerna. Där måste man börja med att lägga grunden, satsa på läsning och räkning med täta kontroller, för att få underlag för riktade

---

³⁸ Lärarförbundet (2011).

individuella insatser. Samtidigt satsar man på att stärka lärare och rektorer i sina yrkesroller genom kompetensutveckling och karriärmöjligheter.

I skolsystem med relativt goda resultat gäller det istället att öka självständigheten för skolorna. Där ska den centrala styrningen avyttras alltmer till förmån för den lokala och där ska undervisningsmetoderna förfinas och förbättras under lärarnas eget ansvar.³⁹ OECD visar på samma resultat i en av sina studier. Bra skolsystem kännetecknas just bland annat av fokus på elevernas prestationer i ett skolsystem där varje skola innehar en hög grad av självstyre.⁴⁰

Michael Fullan, kanadensisk professor, har också studerat framgångsfaktorer för skolan. Han menar att det centrala är att hela skolsystemet, från politisk ledning till enskild lärare, måste jobba mot samma, konkret uppställda mål. Hela verksamheten ska baseras på ett fåtal mätbara, högt uppställda mål som är väl förankrade hos alla parter. Dessa mål är framtagna av lärare, rektorer och politiker gemensamt. Det är även väldigt viktigt att ledarskapet på alla nivåer sedan utvecklas för att arbeta med att uppnå och utvärdera dessa mål.

I den enskilda skolan ska sedan lärarnas kompetens höjas och de ska arbeta utifrån vetenskapligt belagt fungerande metoder. Lärare som inte passar i yrket, ska sluta. Det ska råda en öppenhet med hur skolan arbetar, dess resultat ska publiceras och ett förtroende mellan alla parter och nivåer byggs upp, så att alla inblandade upplever att de är medverkande till en gemensam utveckling.⁴¹

Ett flertal forskare, däribland Lennart Grosin, framhåller även skolans klimat som en framgångsfaktor. Med klimat avses ett givande socialt och pedagogiskt sammanhang där en stark rektor och samarbetande lärarkår verkar. Dessa arbetar flexibelt med olika undervisningsmetoder och med trygghetsskapande disciplin. Det som även utmärker detta goda klimat är att rektorn och samtliga lärare har höga förväntningar på alla elever. En utgångspunkt är att det är undervisningens kvalitet som är avgörande för hur eleven ska prestera, inte vilken bakgrund eleven har.⁴² Vikten av höga förväntningar på alla elever, återkommer som en oerhört väsentlig framgångsfaktor i de flesta studier som denna rapport baserar sig på.

---

³⁹ McKinsey & Co (2010).

⁴⁰ OECD (2002).

⁴¹ Fullan (2010).

⁴² Grosin (2004).

3.2 Svenska förhållanden

SKL har även lyft fram olika svenska kommuner och skolor som redovisat goda resultat över tid och undersökt vad dessa beror på. De framgångsfaktorer som SKL redovisar, är helt i linje med vad både McKinsey och Fullan kommit fram till. De framhåller bland annat vikten av att alla parter, det vill säga politiker, tjänstemän, rektorer och lärare delar målen för sin verksamhet. Det finns ett ömsesidigt förtroende mellan parterna och en ständig dialog om förbättringsområden. Det är även av stor betydelse att ha ett system för regelbundna tester och återkoppling bland eleverna, där resultaten kombineras med krav på utveckling och förbättringar. Dessa resultat diskuteras även med politiker och följs upp av lämpliga åtgärder som alla gemensamt beslutat om. Alla parter lyssnar och är medvetna om alla parters behov utifrån de gemensamma målen.

Ett utbyte i erfarenheter mellan skolor och mellan kommuner är också en viktig del i ett ständigt utvecklingsarbete. Inspiration, konkreta exempel och hjälp från andra skolor leder till snabbare och mer verksamma insatser på den egna enheten.⁴³ Lärarförbundet går istället helt emot detta i en rapport och hävdar att det inte är någon mening för svenska skolor att ta efter andra länders metoder och arbetssätt. De menar istället att lärare ska ges förutsättningar att själva välja metoder för att utveckla arbetet på den enskilda skolan.⁴⁴

Den mesta forskningen i ämnet om framgångsfaktorer betonar vikten av ett fåtal, tydliga, mätbara mål som alla parter ska jobba emot. Skolan ska vara tydligt kunskapsfokuserad. Tittar man på den svenska skolans utveckling de senaste 40 åren har läroplaner, kursplaner och lärarutbildningar gått åt rent motsatt håll på många sätt. En stor förändring syns till exempel i nedtonandet av reella ämneskunskaper. Ett tydligt exempel på detta är förändringen i lärarutbildningen från 1960-talet och framåt, vilken förändrade sig från ämneslärare till "tema-pedagoger". Indelning i SO- och NO-block istället för enskilda ämnesstudier och 1985 års lärarutbildning med årskurs 1 – 7- respektive 4– 9 -inriktning, ledde tillsammans med borttagandet av behörighetsregler för rektor och lärare, till att skolor kunde ålägga lärare att undervisa i ämnen de inte alls hade någon utbildning i. Utbildningarna kunde innebära många ämnen med grunda kunskaper som exempelvis i kombinationen SV/SO, där lärarstudenten läste svenska plus två SO-ämnen, men kunde ses som behörig att undervisa i i alla fyra ämnen som ingick i SO-blocket. Samma förhållanden gällde för kombinationen MA/NO.

Behörigheten var tolkningsbar och skulle tillämpas av en rektor som inte själv behövde vara varken pedagogiskt utbildad eller ha ämneskunskaper. Detta ser Hans Albin Larsson, professor

---

⁴³ Sveriges Kommuner och Landsting (2009).

⁴⁴ Lärarförbundet (2008).

i historia och utbildningsvetenskap, som en verklig revolution vad gäller synen på lärares kompetens.⁴⁵

Under 1990-talet fortsatte denna utveckling med en minskning av undervisningstiden för lärare och istället en betoning av andra administrativa uppgifter. Läraren hade bland annat en viktig del i fostrandet av eleverna, sociala ärenden fick stor plats och läraren ansågs kunna handleda elevernas egna arbeten oavsett ämnesområde. Eleverna skulle stimuleras att söka kunskap själva och läraren skulle handleda i processen.

Hans Albin Larsson beskriver Skolverkets inriktning från 1980-talet som präglad av synsättet att ämneskunskapernas betydelse inte fick överskattas. Det var därför inte viktigt med timplaner eller tydligt innehåll i kursplaner, fortbildning för lärare eller att lärare var utbildade i speciella ämnen. Detta exemplifieras med Skolverkets förslag 2001 om att ändra behörighetsreglerna till högskolan från krav på godkänt i vissa kurser till ett "flexibelt system".

Efter flera år med ett ökat antal elever som inte nådde de uppsatta kunskapsmålen i läroplanen, tillsatte den socialdemokratiska regeringen 2001 "Arbetsgruppen för översyn av läroplanerna som styrinstrument". Gruppens betänkande gick ut på att ta bort de nationellt styrande läroplanerna och ersätta dem med en "samverkande styrning" som innebar att lokala mål skulle tas fram på varje skola. Om denna hade antagits, skulle det ha eliminerat möjligheten att jämföra resultat och utöva en kvalitetskontroll, en likvärdig skola hade även i teorin varit helt omöjlig. Den bristande måluppfyllelsen skulle därför ha osynliggjorts.⁴⁶

2001 började även en ny lärarutbildning gälla. Denna innehöll en enhetlig lärarutbildning där lärarstudenterna antogs som grupp och sedan valde kurser efter intressen. Det vill säga de som ville bli förskollärare eller gymnasielärare skulle ha samma utbildning i grunden. Den gemensamma kompetensen skulle stärkas och man skulle därför kunna flyttas mellan årskurser och skolformer, flexibiliteten var det centrala. Utformningen av utbildningen hade varken vetenskaplig eller empirisk grund.

De så kallade centrala kunskapsområdena och tvärvetenskapliga ämnesstudierna skulle leda till att varje lärare skulle förstå de grundläggande principer som gör att man kan utforma en pedagogisk verksamhet. De grundläggande principerna definierades inte närmare. Kort sagt, en lärare skulle behärska alla tänkbara problem som kan uppstå i skolans värld. Denna utbildning godkändes av flera remissinstanser, som lärarfacken och de politiska partierna förutom

---

⁴⁵ Larsson (2011).

⁴⁶ Ibid.

Moderaterna och Folkpartiet. Även LO ställde sig tveksam till de omfattande krav på mångsidighet som utbildningen ställde på varje lärare.

Resultatet blev att till exempel inriktningen för att bli lärare för de yngre årskurserna, i praktiken inte behövde innehålla några som helst ämnesstudier, de valda kurserna kunde vara vilka som helst. Det innebär att många lärare gick ut i arbete i årskurs ett utan några som helst kunskaper i varken läs- och skrivinlärning eller hur man lär barn matematik. Söktrycket till landets lärarutbildningar minskade även varje år.

Riksdagen tog 2009 beslut om en ny lärarutbildning där uppdelningen mellan ämnen och årskurser är tydligare och specialiserad. Denna utbildning har fått mycket kritik av bland andra allmänpedagoger vid lärarutbildningarna, vissa kommunföreträdare och Lärarförbundet.⁴⁷

3.3 Den enskilda lärarens betydelse

Den enskilt viktigaste framgångsfaktorn som så gott som varje forskningsrapport eller studie framhåller, är vikten av den enskilda lärarens inverkan på elevernas resultat. Är läraren en person som så att säga, är rätt man på rätt plats, blir resultaten bättre än vad de blir om eleven undervisas av en person som inte innehar alla dessa kompetenser och egenskaper som en bra lärare har. Vad dessa kompetenser och egenskaper består av, verkar i studierna vara svåra att greppa och sätta ord på.

En dansk studie som baserar sig på en mängd forskning om lärares egenskaper, har utkristalliserat tre så kallade kompetensdimensioner som en framgångsrik lärare kännetecknas av, i kombination eller uppdelat. Det är relationskompetens som innefattar lärarens sociala, positiva kompetens, vilken gör att läraren visar eleverna respekt och intresse och arbetar mycket med elevaktiva och motivationshöjande insatser.

Regelledningskompetens betyder att läraren har en förmåga att införa och vidmakthålla regler i uppförande och arbete. Eleverna kan i detta vara med och påverka vilka aktiviteter som sedan ska innefattas i undervisningen, som läraren sedan kan förmå eleverna att fokusera på det centrala innehållet av. Tiden går till undervisning med snabb feedback till elevernas insatser.

Den sista kompetensdimensionen, didaktikkompetens, innebär att läraren har djupa ämneskunskaper som medför att undervisningen kan varieras utifrån elevernas behov. Läraren

---

⁴⁷ Ibid.

ställer upp tydliga mål och maximerar undervisningstiden.⁴⁸

Utbildningsforskaren John Hattie slår fast efter sina metastudier av 50 000 andra studier om skolan, att det egentligen inte finns någon annan framgångsfaktor än en skicklig lärare. Han menar att allt handlar om att läraren har kunskaper om hur elevernas lärande går till. Hattie kallar detta för synligt lärande och det syftar till att läraren ser hur lärandeprocessen går till hos varje enskild elev. Vidare handlar det därför om att läraren måste vara bekant med ett stort antal metoder för undervisningen, varje elev behöver få konkret återkoppling där lärarens känslomässiga och ärliga engagemang är viktiga. Läraren ska också synliggöra varje metods avsikt och vilka mål de tillsammans ska nå. Vidare har läraren alltid höga förväntningar på varje elev.

Klasstorlek och familjebakgrund spelar ingen roll. Har föräldrarna höga förväntningar på sina barn och barnet en utifrån ovanstående kriterier skicklig lärare, kommer eleven att få goda resultat.⁴⁹

För att bli denna skickliga lärare krävs en mycket genomtänkt utbildning med höga krav på att bli antagen. De mest framgångsrika skolsystemen, som Finlands, har många sökande till varje utbildningsplats. Det är både betygsurval och lämplighetstester som avgör om man blir antagen. Det är de högpresterande studenterna som söker utbildningen. I Sverige råder det motsatta förhållandet i nuläget.

Karriärvägar för lärare som bland annat kan handla om att de som är skickligast på metodik, ansvarar för att handleda kollegor, är också mycket viktigt för att upprätthålla kvaliteten. Fler framgångsrika skolsystem har även infört någon form av lärarlegitimation.

Detta att ständigt utvärdera och utveckla sin egen undervisning genomförs i de länders skolor med högst resultat. Det ingår som en naturlig del i undervisningen att ofta ha kollegor som observatörer i klassrummet och sedan tillsammans utvärdera och utveckla metodiken. Att ta hjälp av och lära av andra lärare, använda metoder och upplägg som empiriskt och vetenskapligt visat sig fungera bra, är självklart.⁵⁰

---

⁴⁸ Nordenbo, et al (2008).

⁴⁹ Hattie (2009).

⁵⁰ McKinsey & Co (2010).

4 Avslutande diskussion

Det råder ingen tvekan om att Sveriges elever inte får en likvärdig utbildning i dagens skola. Denna så kallade likvärdighet har minskat allteftersom de senaste åren. Men det är inte i diskussionen om kommunaliseringens genomförande eller ett återförstatligande, man hittar förklaringen. Det är heller inte i resursfördelningen mellan kommuner eller i friskolereformen. Det handlar helt enkelt om vad personen som förväntas kunna undervisa barn och ungdomar egentligen vet hur denna undervisning ska gå till.

1991 tog den sista lärarstudenten examen, som hade lärt sig läs- och skrivinläring från grunden i sin utbildning. Mellan 2001 och 2011 tog många lärare examen för att undervisa årskurs 1–3, utan att ha någon som helst kunskap om läs-, skriv- eller matematikinläring. Sedan 1991 har även de så kallade lågstadielärarna med erfarenhet och kunskap om just läsinläring, gått i pension.⁵¹ I Finland är det högst söktryck på lärarutbildningen med inriktning mot de yngre åldrarna. Utbildningen är fem år och innehåller flera obligatoriska fördjupande kurser om läs- och skrivinläring. Finlands elever som tillhör landets lägst presterande i till exempel PISA, har ändå väsentligt högre resultat än de lägst presterande i andra länder. I Finland finns det heller knappt någon skillnad i resultatet mellan skolor.⁵²

Min uppfattning är att ovanstående beskrivning är nog för att förstå den enskilt viktigaste orsaken till de allt sämre resultaten i svensk skola. Hade den socialdemokratiska regeringen fått igenom sitt betänkande om borttagande av de nationellt styrande målen och ersätta den med lokala mål på skolnivå och hade lärarutbildningen från 2001 fått fortsätta, hade svensk skola snart inte varit värd att kallas skola. Vad som nu spelar roll för hur det ska gå i skolan för varje elev, är om denne har turen att få en personligt engagerad lärare med goda kunskaper i metodik.

Det här är som jag ser det, ingen egentlig överraskning. Så länge svensk skola har funnits har barn, föräldrar och lärare vetat att eleverna hos vissa lärare snabbt lärt sig läsa och fått goda resultat. Vad detta berott på har varit svårt att sätt ord på. Nu vet vi. Genom sin utbildning eller av eget intresse har olika lärare lärt sig hur elever lär sig individuellt. De kan observera lärandet och de har en uppsättning metoder som passar varje elev. Lärarna har i sin trygghet av sina kunskaper, även haft höga förväntningar på att varje elev kan lära sig allt, metoderna gör att läraren sällan misslyckas.

Har eleverna istället en lärare som inte har en aning om hur lärande går till, kan det istället bli

---

⁵¹ Larsson (2011).

⁵² Lärarförbundet (2008).

elevens eget fel att denne inte lär sig. Vet man inte som lärare hur man ska gå tillväga, skyller man ofta istället på elevens oförmåga, dennes familjebakgrund, brist på koncentration, lathet, ointresse och så vidare. Till slut förväntar man sig inte ens att elever som exempelvis kommer från andra länder eller socioekonomiskt svaga grupper, ska få bra resultat. Till och med Skolverket har med detta i sina beräkningar på förväntade resultat, de så kallade SALSA-undersökningarna, även om forskningen visar att familjebakgrund inte har någon betydande inverkan på en elevs resultat. Lagstadgade fördomar kanske?

Den borgliga regeringen startade 2006 ett omfattande reformarbete i skolan som kan vara på väg mot att följa forskningsresultaten om vad som gör ett skolsystem framgångsrikt. Det handlar till exempel om en tydligare ansvarsfördelning och krav på huvudmännen av skolorna genom den nya skollagen, återkommande nationella avstämningar genom tester och ny lärarutbildning. Om staten skulle ta över styrningen helt, skulle detta i sig inte automatiskt resultera i några skillnader i resultat, men om staten ytterligare utvecklar de områden den redan nu ansvarar för, kommer resultaten och likvärdigheten förbättras på sikt.

Det har varit innehållet i statliga beslut och reformer, som läroplaner och lärarutbildningar, som har banat väg för den ytligt kunniga läraren med alltför stort socialt ansvar. Dessa lagstadgade nationella beslut har inte kommunerna tagit. De flesta framgångsrika skolsystem har ett utvecklat decentraliserat styre där framgångsrika skolor har en hög grad av lokal styrning. De skolor som inte fungerar kan till exempel övertas av staten temporärt eller läggas ned, ungefär som den statliga Skolinspektionen ska komma att fungera utifrån den nya skollagen.

Vad gäller frågan om lärarnas yrkesstatus skulle höjas automatiskt om staten skulle ta över ansvaret för yrket, är det svårt att göra ett uttalande om utifrån den här rapportens material. Det finns yrkeskategorier inom statlig tjänst med både hög och låg status, så var läraryrket skulle hamna på skalan, är omöjligt att sja om. Löneläget för lärare är lågt i nuläget, så där kunde en statlig engångsutbetalning med nationellt uppställda lönekriterier kanske vara en lösning. Löneförhöjningen skulle dock utfalla individuellt. Svenska lärare är, som den här rapporten visar, inte individuellt lika kompetenta.

Inriktningen på den nya lärarutbildningen är på rätt väg, men skulle ytterligare behöva utökas med mängder av metodik, didaktik och tvärvetenskaplig forskning. Just resultat från olika discipliner, som neurovetenskap, utvecklingspsykologi, kognitionsvetenskap och fysiologi, kan ytterligare utveckla metodiken i skolan och förståelsen för hur människan fungerar och lär sig på bästa sätt.⁵³ En öppning för fristående lärarutbildningar borde också vara på sin plats. Konkurrens, individuella

---

⁵³ Gärdenfors (2010).

intagningsprov och en tvärvetenskaplig lärarstab skulle kunna utveckla de blivande lärarna ytterligare.

Den statliga skolinspektionen har till uppgift att utvärdera skolornas verksamhet. I dagsläget lämnas skolorna efter nedslag i inspektionen till att själva se till att åtgärder och förändringar genomförs. Skulle vissa av dessa negativa nedslag verkligen ha funnits där om skolans anställda vetat hur man ska göra? De elever som går i skolan idag, kan inte vänta på att lärarna som går ut lärarutbildningen om ett antal år, vet hur man undervisar så att alla lär sig. Det är den nu verksamma skolan med dess lärare och rektorer som behöver hjälp och utbildning i hur man gör.

Staten har påbörjat en rad utmärkta kompetensutvecklande insatser för Sveriges lärare, som exempelvis Läsa-skriva-räkna-satsningen, Lärarlyftet och Förskolelyftet.⁵⁴ Jag efterlyser även en mer omfattande insats med ett annat innehåll. Mitt förslag är att Utbildningsdepartementet ger den statliga myndigheten Vetenskapsrådet uppdraget att vidareutbilda landets verksamma lärare i allmän metodik och tvärvetenskaplig forskning genom ett nationellt kompetensprogram.

Vetenskapsrådet har idag ett uppdrag att med sin tvärvetenskapliga inriktning, se till att forskningsresultat kommer samhället och bland annat utbildningsområdet till nytta. Vidare får respektive skolämne och tillhörande ämnesdidaktisk institution uppdraget att ta fram ett ämnesspecifikt material i metodik, för varje ämneslärare. Denna tvärvetenskapliga kompetensutveckling introduceras av experter, men implementeras och upprätthålls av en eller flera ansvariga lärare på varje skola med särskild lämplighet för detta. Det kan till exempel vara lektorer som med avsatt tid, löneförmåner och utökade befogenheter, ser till att utvecklingen fortgår.

Den metodik och tvärvetenskap som är tillgänglig idag är fullt tillräcklig att börja använda. Det finns både nationellt och internationellt vetenskapligt material att tillgå. Exempelvis behöver inte den allmänmännsliga neurovetenskapliga forskningen vara utförd på svenska barn för att vara gångbar. Inlärning är en allmänmännslig företeelse. Torkel Klingberg, professor i kognitiv neurovetenskap vid Karolinska Institutet, bedriver dock just nu ett omfattande projekt i Sverige om hur barn lär sig läsa och räkna.⁵⁵

Efter det att Skolinspektionen gjort nedslag på en skola, ska även skolan få konkret, direkt hjälp med vad de behöver göra för att fungera ännu bättre. Det kan till exempel vara respektive kommuns utbildningsförvaltnings ansvar att med Skolinspektionens hjälp, få tillgång till specifik

---

⁵⁴ Utbildningsdepartementet (2011).

⁵⁵ Klingberg (2011).

kompetens. Det kan handla om hjälp med elevvårdens utformning, ledningsorganisation, specifik ämneshandledning eller utveckling av arbetslag. Skolan ska inte lämnas utan konkret extern handledning, vilken till exempel kan bestå av ämnesspecifika representanter från andra skolor där just dessa områden fungerar utmärkt. Haninge kommun kan exempelvis bidra med hur de mycket tidigt testat barn i förskola och skola ibland annat matematik och svenska och utifrån resultaten av testerna, lägger upp individuella åtgärder. Kommunen kan även visa på sitt arbete med att förändra synen på att det inte är elevernas fel om de inte lär sig, utan skolans. Det finns många skolor i olika kommuner som arbetar framgångsrikt inom olika områden och dessa kan konkret instruera andra.⁵⁶

I detta är det även mycket viktigt att rektorn på varje skola får ett mer specifikt arbetsområde. En skola är som ett företag och kan till exempel bestå av över 1000 elever och 100 lärare. Det är därför helt nödvändigt att en rektor själv inte är ansvarig för alla bitar inom detta företag, utan att det bland annat finns en HR-chef och en ekonomichef, så att rektorn kan vara pedagogiskt ansvarig.

Skulle staten inte nappa på det här förslaget, kunde representanter för kommuner eller friskolor starta kompetensutvecklingen för sina respektive skolor. Ett slags tvärvetenskaplig "metodik-certifiering" kunde vara en marknadsmässig fördel vars resultat skulle tvinga alla andra skolor att följa efter.

Många instanser som Skolverket, SKL, fackförbunden, kommunerna och så vidare, framhåller vikten av att hitta mer lämpliga kvalitetsmått på skolan än vad som finns nu. Klasstorlek och lärartäthet säger inte något om den undervisningskvalitet skolorna har. Andra, nya parametrar behövs för att föräldrar, elever och lärare ska få en rättvis bild av skolans verklighet. Med en gemensam metodisk grund, en ny tydlig läroplan och skollag kan man förhoppningsvis snart börja våga prata om likvärdighet igen.

---

⁵⁶ Sveriges Kommuner och Landsting (2009).

Referenser

Ahlin, Åsa & Eva Mörk (2005), Effects of decentralization on school resources. Working paper 2005:5. Uppsala: IFAU, The Institute for Labour Market Policy Evaluation.

Böhlmark, Anders & Holmlund, Helena (2011), 20 år med förändringar i skolan: vad har hänt med likvärdigheten? SNS forskningsrapport, Stockholm: SNS förlag.

Cole, Natalie & Ekström, Petra (2010), Läraryrket :ett yrke utan definierad status. Malmö: Malmö högskola. Lärarutbildningen.

Fullan, Michael (2010), All systems go :the change imperative for whole system reform. Thousand Oaks Canada: Corwin Press Inc.

Fölster, Stefan, Morin, Anders & Renstig, Monica (2009), Den orättvisa skolan. Stockholm: Hjalmarsson & Högberg.

Gilljam, Mikael & Persson Mikael (2010), "Skolforskning med problem: funderingar kring en rapport om resultaten i svensk grundskola". Pedagogisk forskning i Sverige, årg 15, nr 4.

Grosin, Lennart (2004), Skolklimat, prestation och social anpassning i 21 mellanstadieskolor. Forskningsrapport 71. Stockholm: Stockholms universitet, Pedagogiska Institutionen.

Gustafsson, Jan-Erik & Myrberg, Eva (2002), Ekonomiska resursers betydelse för pedagogiska resultat: en kunskapsöversikt. Stockholm: Skolverket.

Gustafsson, Stefan & Helmersson, Björn (2008), Varför kommunaliserades skolan? :om ansvaret för skolan: en argumentationsanalys av propositionen 1990/91:18 samt motioner, utskottsbetänkanden och riksdagsdebatt 1990/91. Rapportnummer VT08-2611-208. Göteborg: Göteborgs Universitet, Sociologiska Institutionen.

Gärdenfors, Peter (2010), Lusten att förstå: om lärande på människans villkor. Stockholm: Natur & Kultur.

Hattie, John (2009), Visible learning a synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement. New York: Routledge.

Hjorth, Sonja (2006), Statens kaka: om nedläggningen av Skolöverstyrelsen och länskolnämnderna. Uppsala: Föreningen för svensk undervisningshistoria.

Johnsson, Mimmi & Saastamoinen, Kaisa (2011), Lärarlegitimation och status : lärares uppfattningar om en legitimations inverkan på läraryrkets status. Gävle: Högskolan i Gävle Lärarprogrammet.

Klingberg, Torkel (2011), Den lärande hjärnan: hur barnets minne och inläring utvecklas. Stockholm: Natur & Kultur.

Kreicbergs, Johan (2009), Byråkratexplosionen: hur kommuner och landsting använder ökade resurser. Stockholm: Timbro.

Larsson, Hans Albin (2011), Mot bättre vetande: en svensk skolhistoria. Stockholm: SNS Förlag.

Leijonborg, Lars (2011), "Fel decentralisering!", I: Isaksson, Christer (red), Kommunaliseringen av skolan, vem vann – egentligen? Stockholm: Ekerlids förlag.

Läraryrket (2008), Vad kan svensk skola lära av finsk sisu?: Goda råd till landets utbildningspolitiker. Rapport 2008-07-06, Stockholm: Läraryrket.

Läraryrket (2010), Perspektiv på skolan: Om skolan, pengarna och likvärdigheten. Rapport, Stockholm: Läraryrket.

Läraryrket (2011), Är det bättre i staten?: nej, alla lärare är felavlönade. Rapport 2011-07-18. Stockholm: Läraryrket.

Läraryrket & SKL (2010), Lärares attityd till skolan: en undersökning genomförd bland lärare i grundskolan oktober 2010. Stockholm: Läraryrket, avläst 5 juli 2011, <www.lararforbundet.se/web/ws.nsf/documents/002A7AC2?OpenDocument&menuid=003190E1>.

Lärarnas Riksförbund (2010), Från byråkrati till undervisning: en finansieringsmodell för framtidens skola. Rapport. Stockholm: Lärarnas Riksförbund.

Lärarnas riksförbund (2011), Skolan: en nationell angelägenhet. Stockholm :Lärarnas riksförbund, avläst 11 juli 2011. <www.lr.se/lararnasriksforbund/opinionochdebatt/undersokningar/arkiv/skolanennationellangelagenhet.5.57d117212f7685e57a800013097.html>

McKinsey & Co (2010), How the world's most improved school systems keep getting better. McKinsey & Co.

Nordenbo, S E, et al (2008), Teacher competences and pupil achievement in pre-school and school. A systematic review carried out for The Ministry of Education and Research, Oslo. Technical report. Köpenhamn: Danish Clearinghouse for Educational Research.

OECD (2002), Education policy analysis 2002. Paris:OECD.

Olin, Katia (2006), Ungdomar, yrken och status: ur ett genusperspektiv. Malmö: Malmö högskola, Lärarutbildningen.

Ringarp, Johanna (2011), Professionens problematik, lärarkårens kommunalisering och välfärdsstatens förvandling. Göteborg: Makadam förlag.

Skollagen 2010:800. Stockholm: Utbildningsdepartementet, Svensk författningssamling.

Skolverket (2006), Vad händer med likvärdigheten i svensk skola?: en kvantitativ analys av variation i måluppfyllelse och likvärdighet över tid. Rapport 275. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2007), Provbetyg – slutbetyg – likvärdig bedömning?: en statistisk analys av sambandet mellan nationella prov och slutbetyg i grundskolan 1998 -2006. Rapport 300. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2009a), Resursfördelning utifrån förutsättningar och behov. Rapport 330. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2009b), Vad påverkar resultaten i svensk grundskola?: kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer. Rapport nr 09:1127. Stockholm: Skolverket.

Stenlås, Niklas (2011), "Kommunalisering: vägen bort från en skola för alla". I: Isaksson, Christer (red), Kommunaliseringen av skolan, vem vann – egentligen? Stockholm: Ekerlids förlag.

Sveriges Kommuner och Landsting (2009), Öppna jämförelser: konsten att nå resultat: erfarenheter från framgångsrika skolkommuner. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

Sveriges Kommuner och Landsting (2010), Bra måste bli bättre: dagens skola och hur den kan bli bättre. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

Sveriges Kommuner och Landsting (2011), Kommunaliseringen av skolan och vikten av att blicka framåt. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

Ulfsson, Ylva (2006), Yrke, status och genus: en sociologisk studie om yrken på en segregerad arbetsmarknad. Göteborg studies in sociology 29. Göteborg: Göteborgs universitet, Sociologiska institutionen.

Utbildningsdepartementet (2011), avläst den 8 augusti 2011, <www.sweden.gov.se/sb/d/1454>.

TIMBRO [VÄLFÄRD], KUNGSGATAN 60, BOX 3037, 103 61 STOCKHOLM
TEL 08 587 898 00, WWW.TIMBRO.SE

